

ПРИЧИНИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ОЧИМА ПУТІНСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ

О. Є. Яковець

Бердянський державний педагогічний університет

akovec370@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1507-087X>

Ключові слова: причини російсько-української війни, російська пропаганда, наратив, точка зору, інформаційна війна, історичні маніпуляції.

Стаття присвячена розгляду путінської версії причин нинішньої російсько-української війни: версіям і наративам, які створила й продовжує створювати російська пропагандистська машина. Це робиться з величезною наполегливістю й фантазією (часто хворою). Президент росії з допомогою пропаганди намагається переконати весь світ у своїй правоті й законності розв'язаної ним війни, яку московські пропагандисти називають «спеціальною військовою операцією».

Метою дослідження є аналіз причин російсько-української війни крізь призму путінської пропаганди.

Щоб краще зрозуміти дану тему, важливо звернути увагу на кілька ключових аспектів: історичний контекст; геополітичні інтереси росії; інформаційна війна; маніпуляція громадською думкою; політичні мотиви. Докладніше про ці аспекти сказано в основній частині статті.

Аналізуючи ці фактори, можна зрозуміти, як путінська пропаганда формує певний наратив та сприяє воєнним діям в регіоні. Важливо також враховувати різні точки зору та джерела інформації для отримання об'єктивного уявлення про події.

Основними джерелами інформації, що аналізуються в дослідженні, є російська друкована та інтернет преса, в першу чергу та, яка близька чи підконтрольна владі рф. Багато даних пропагандистського змісту міститься в російських телевізійних новинах. Це справжній рупор кремля. Варто також проаналізувати висловлювання офіційних російських істориків та політичного керівництва рф.

Методи дослідження: аналіз, синтез, дедукція, індукція, порівняння, аналогія, узагальнення. У роботі застосовано принципи історизму та об'єктивності.

Наукова новизна полягає в комплексному аналізі російської пропаганди на предмет офіційного російського бачення причин російсько-української війни, враховуючи не тільки сучасну фейкову трактовку цих подій, а й старі історичні фальсифікації, народжені ще радянською владою і навіть Російською імперією, що сьогодні є беззаперечною істиною для росіян.

У результаті дослідження було зроблено висновок, що нині ресурси ЗМІ й соціальних мереж активно використовуються ворогуючими сторонами для досягнення своїх стратегічних цілей, тому новою формою сучасних конфліктів є інформаційне протистояння, а отже на передній план виходить пропаганда.

CAUSES OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR THROUGH THE EYES OF PUTIN'S PROPAGANDA

O. Ye. Yakovets

Berdiansk State Pedagogical University

Key words: causes of the Russian-Ukrainian war, Russian propaganda, narrative, point of view, information warfare, historical manipulations.

The article is devoted to the consideration of Putin's version of the causes of the current Russian-Ukrainian war: the versions and narratives that the Russian propaganda machine has created and continues to create. This is done with great persistence and imagination. Putin is using propaganda to convince the world that he is right and that the war he has unleashed, which Russia calls a special military operation, is legitimate.

The aim of the study is to analyse the causes of the Russian-Ukrainian war through the prism of Putin's propaganda.

The scientific novelty lies in the comprehensive analysis of Russian propaganda in terms of the official Russian vision of the causes of the Russian-Ukrainian war, taking into account not only the modern fake interpretation of these events, but also old historical falsifications, born by the Soviet government and even the Russian Empire, which is now an indisputable truth for Russians. As a result, the study concludes, that the resources of the media and social networks are now actively used by the warring parties to achieve their strategic goals, so a new form of modern conflict is information confrontation, and thus propaganda comes to the fore.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Тема даного дослідження містить ряд складних і важливих аспектів. Для більш повного її розуміння необхідно враховувати кілька ключових факторів.

1. Історичний контекст:

- *розпад СРСР*: розпад Радянського Союзу призвів до формування незалежних країн, включаючи Україну. Цей процес став ключовим фактором у формуванні сучасного політичного ландшафту в регіоні:

- *кримська криза 2014 року*: анексія Криму, а також незаконна окупація частини територій Донецької та Луганської областей України росією спричинили напружені відносини між двома країнами.

2. Геополітичні інтереси:

- *домінування в регіоні*: росія має стратегічний інтерес у збереженні впливу в регіоні та утриманні України в своїй сфері впливу;

- *євроатлантична інтеграція України*: прагнення України до євроатлантичної інтеграції (наприклад, членство в Європейському Союзі та НАТО) є неприйнятним для росії.

3. Інформаційна війна та пропаганда:

- *засоби масової інформації*: контроль і використання засобів масової інформації є важливою складовою пропагандистської кампанії;

- *формування образу ворога*: путінська пропаганда активно працює над створенням образу України як внутрішнього ворога та ворога російського світу.

4. Маніпуляція громадською думкою:

- *створення легітимності військових дій*: пропаганда допомагає створити внутрішню легітимність для військових дій росії в Україні, пред-

ставляючи їх як захист російських інтересів або підтримку російської діаспори.

5. Політичні мотивації:

- *консолідація влади*: війна може служити інструментом консолідації влади внутрішньополітично;

- *відволікання від економічних труднощів*: війна може відволікти увагу від внутрішніх проблем та економічних труднощів.

Не таємниця, що путін використовує історію як зброю. І війна, яку він розв'язав 2014 року – не виключення.

Росія фальсифікує історію заради дискредитації України на міжнародній арені й формування в українців комплексу меншовартості. Натомість, регулярно поширюючи фейкові твердження щодо українського минулого, звинувачує Україну в переписуванні історії Русі, Хмельниччини, Голодомору, Другої світової війни чи окремих територій, зокрема Криму та Донбасу. Нам добре відомі такі російські наративи: «один народ», «Київ – мати міст руських (російських)», сьогодні на слуху путінські казки про злих українських нацистів, натомість рашистських вояків називають «визволителями». У випадку нинішньої війни спотвореними історичними фактами росія намагається обґрунтувати законність анексії Криму, частини Донеччини та Луганщини й повномасштабного вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року.

Наприклад, для виправдання незаконної анексії Криму в лютому 2014 року російська пропаганда стверджує, що Крим – це «споконвічно російська територія», позитивно висвітлює періоди, коли півострів перебував під російським контролем, водночас замовчуючи історію Кримського ханства та будь-які позитивні зміни на півострові, пов'я-



Мал. 1. «Зелені чоловічки» на будівлі Верховної Ради АРК. 27 лютого 2014 року

зані з Україною¹. Пояснює сталінську депортацію кримських татар у 1944 році тим, що всі вони ніби були «нацистськими колаборантами»².

Також росія доводить, що в 1954 році Хрущов незаконно передав Крим до складу УРСР, наполягаючи на тому, що змінювати кордони РРФСР президія Верховної Ради республіки своєю постановою від 5 лютого 1954 року не могла, бо цього права не було в переліку її повноважень, визначених 33-ю статтею Конституції. Так само кордони СРСР за його Основним законом мала право змінювати лише Верховна Рада, а не її президія, що зробила це указом від 19 лютого (ст. 14 і 31). Тому юридичні підвалини передачі Криму, з точки зору росії, є щонайменше сумнівні, а то й незаконні взагалі.

Насправді, зміна підпорядкування півострова була закріплена законом СРСР, ухваленим 26 квітня Верховною Радою, а закон має вищу силу ніж указ, то й передача Криму була законною. До того ж, тим-таки законом 26 квітня ВР СРСР внесла зміни до статей 22 і 23, чинної на той час Конституції 1936 року, в яких ішлося про територіальний склад РРФСР та УРСР. Згодом ВР РРФСР 2 червня зміни-

ла Конституцію РРФСР, викресливши Кримську область із її складу. А ще, в нових Конституціях СРСР 1977-го та РРФСР і УРСР 1978 років, Крим було визначено як територію України³.

Так як Конституція має найвищу юридичну силу, жодні казуси в ній неможливі: решта документів має відповідати їй. Таким чином, стає безглуздо говорити про незаконність процедури передачі Криму. Тож претензії РФ на Крим не є законними.

Але росію це не зупинило і наприкінці лютого 2014 року український півострів захопили «зелені чоловічки». Усе почалося з проросійського мітингу в Севастополі 23 лютого, наступного дня після втечі Януковича. В ніч на 27 лютого російські військові захопили будівлі Верховної Ради та Ради міністрів АРК й встановили на них російські прапори (див. Мал. 1)⁴.

Так само як і в Криму, після втечі Януковича, проросійські мітинги відбувалися на Півдні та Сході України. Загалом, захоплення частини Луганської та Донецької областей відбувалося майже за тим же сценарієм, що й анексія Криму: проросійські мітинги, захоплення адміністративних будівель, незаконні референдуми, на яких, начебто, було проголосовано за від'єднання цих територій від України й створення ЛНР та ДНР, що не визнані українським законодавством і цивілізо-

¹ Як російська пропаганда інструменталізує історію України у власних цілях, URL: <https://disinfo.detector.media/post/yak-rosiiska-propahanda-instrumentalizuie-istoriiu-ukrainyu-u-vlasnykh-tsiliakh> (дата звернення: 20.01.2024).

² Яковець О. Є. Причини геноциду кримських татар 1944 року: офіційна версія та приховані мотиви // Відкрита наука України: візійний дискурс в умовах воєнного стану: матеріали II Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (27–29 вересня 2023 р.) / Укладачі: О. П. Адамчо, Т. І. Гряділь. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2023. С. 225–226.

³ Громенко С. В. Наш Крим: неросійські історії українського півострова: збірник статей. Київ. К.І.С. 2016. 315 с.

⁴ Війна почалася 9 років тому. Пригадуємо, як це відбувалося, URL: <https://vsim.ua/Retro/viyna-pochalasya-8-rokiv-tomu-prigaduemo-yak-tse-vidbuvalosya-11533549.html> (дата звернення: 21.01.2024).

COMPATIBLEBRANDS	
0	mp42
1	mp41
Media Data Size	1625272952
Media Data Offset	40
Movie Header Version	0
Create Date	2022:02:21 19:00:40
Modify Date	2022:02:21 19:00:40
Time Scale	90000
Duration	0:55:56
Preferred Rate	1
Preferred Volume	100.00%

Мал. 2. Основні дані відеозапису звернення путіна до росіян (24.02.2022)

ваним демократичним світом. 13 квітня 2014 року Україна на Донбасі розпочала антитерористичну операцію (АТО).

«Станом на кінець 2021 – початок 2022 рр. жертвами війни на Донбасі стали понад 3600 українських військових і понад 3900 цивільних. Майже два мільйони осіб через війну були змушені змінити місце проживання. Під тимчасовою російською окупацією перебувало 7 % української території»⁵.

Захист ЛДНР став для Путіна ще однією причиною вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року. «Народні республіки Донбасу» звернулися до Росії з проханням про допомогу. У зв'язку з цим мною прийнято рішення про проведення спеціальної військової операції. Її мета – захист людей, які протягом восьми років зазнають знущань, геноциду з боку київського режиму, і для цього ми будемо прагнути до демілітаризації та денацифікації України, а також переданню до суду тих, хто вчинив численні криваві злочини проти мирних жителів, у тому числі і громадян РФ»⁶, – заявив путін у терміновому зверненні до росіян вночі 24 лютого 2022 року перед тим, як здійснити напад на Україну.

У цьому ж зверненні він сказав, що росія вторглася на українську суверенну територію, щоб уникнути нападу на себе від України яку нацьковують США й Західна Європа: «Наші дії – це самозахист від створюваних нам загроз і від ще більшого лиха, ніж те, що відбувається сьогодні. Як би важко

не було, прошу зрозуміти це і закликаю до взаємодії, щоб якнайшвидше перевернути цю трагічну сторінку і разом рухатися вперед, нікому не дозволяти втручатися в наші справи, у наші відносини, а вибудовувати їх самостійно – так, щоб це створювало необхідні умови для подолання всіх проблем і, незважаючи на наявність державних кордонів, зміцнювало б нас зсередини як єдине ціле»⁷. Дії Сполучених Штатів путін охарактеризував так: «Все, що не влаштовує гегемона у світі, оголошується непотрібним, а якщо хтось не погоджується, то ламають через коліно»⁸, тобто, виставив росію жертвою, яка змушена захищатися, а як говорить популярне прислів'я: «Кращий захист – це напад».

Вже не таємниця, що відео цього звернення було записане ще 21 лютого 2022 року. Цей факт підтверджують навіть деякі російські ЗМІ. Наприклад, про це повідомляє російське видання «Нова газета»: «Мова Путіна про оголошення війни була записана ще ввечері 21 лютого, у понеділок. Переконалися в цьому можна, завантаживши відео із сайту Кремля та перевіривши його властивості»⁹. Путін начебто виступав у прямому ефірі, але метадані відео говорять самі за себе (див. Мал. 2)¹⁰.

⁷ Putin – звернення президента Російської Федерації (24.02.2022), URL: <https://youtu.be/taYTXHsUU5w?si=yI1KDurJLYeWpgTg> (дата звернення: 24.01.2024).

⁸ Баталов, О. А. 2022. Повномасштабна російсько-українська війна у контексті світсистемного аналізу. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Питання політології» 42: 21–26. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2022-42-03>.

⁹ Промова Путіна про оголошення війни була записана ще 21 лютого, URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/02/24/povyna/polityka/promova-putina-pro-oholoshennya-vijny-bula-zapysana-shhe-21-lyutoho> (дата звернення: 24.01.2024).

¹⁰ Промова путіна про початок війни була записана ще 21 лютого, URL: <https://vgolos.ua/news/promova-putina-pro>

⁵ Герої нашої землі – К.: Бурда-Україна, 2023. – 188 с.

⁶ Путін у терміновому зверненні до росіян оголосив про проведення спеціальної військової операції на Донбасі, URL: <https://novynarnia.com/2022/02/24/putin-u-terminovomu-zvernenni-do-rosiyan-ogolosyv-pro-provedennya-speczialnoyi-vijskovoyi-operacziyi-na-donbasi/> (дата звернення: 23.01.2024).

За майже рік війни риторика президента росії трохи змінилася. Як і раніше, він продовжує звинувачувати Західну Європу й США у тому, що почав військові дії проти України, але до вже звичних слів додав шляхетну мету захисту історичних російських земель включно з Україною й об'єднання всього російського народу. «Поділяй і владарюй. Ось вони завжди намагалися це зробити, намагаються це зробити і зараз. А наша мета в іншому – в об'єднанні російського народу»¹¹, – сказав російський диктатор наприкінці грудня 2022 року в ефірі програми «Москва. Кремль. Путін», пояснюючи причини своєї так званої СВО. Іншими словами, російські вороги хочуть розділити між собою землі «історичної росії». «Ми захищаємо свої національні інтереси, інтереси наших громадян»¹², – зазначив путін і додав, що 99,9% росіян готові «покласти все» на користь країни¹³.

Під російським народом путін має на увазі не лише росіян а й українців. У своїй статті «Про історичну єдність росіян і українців» він прямо говорить, що росіяни й українці – один народ: «Нещодавно, відповідаючи в ході «Прямої лінії» на запитання про російсько-українські відносини, сказав, що росіяни і українці – один народ, єдине ціле. Ці слова – не данина якійсь кон'юктурі, поточним політичним обставинам. Говорив про це не раз, це моє переконання»¹⁴.

Цей міф своїм корінням сягає ще часів Російської імперії, де активно культивувалася концепція «триєдиного народу» – українців, росіян та білорусів. В Радянському Союзі її замінив наратив про «братні народи». В інфографіці «Чому українці та росіяни історично – не «братні народи» (інфографіка)», створеній Міністерством культури та інформаційної політики у співпраці з Українським інститутом національної пам'яті, є влучне висловлювання, з яким ми цілком згодні: «Міфи про «братні народи» чи «єдиний народ» – абсо-

лютно штучні. Концепція «братніх народів – це хворий витвір радянської пропаганди на заміну російської імперської концепції «триєдиного народу». Це спроба насильно прив'язати українську історію до російської та заперечити право українців і білорусів на власний історичний вибір. Після Євромайдану це абсолютно втратило сенс. Нині, щоб обґрунтувати і виправдати агресію проти Українського народу, кремлівська пропаганда почала говорити про «єдиний народ». Вони вплітають сюди й захист православ'я. Адже Росія визнає лише Московський патріархат. Ти ми – не єдиний народ, і ніколи ним не були»¹⁵.

Зараз росія намагається забрати в українців національну ідентичність, історію й державність. А ще три століття тому нахабно присвоїла нашу Прабатьківщину – Русь разом з назвою. Іван Драч про це писав так: «Назва Русь вирвана із серця Києва залізною рукою Петра»¹⁶. Михайло Грушевський означив цю подію словами: «Ми є народ, у якого вкрали назву»¹⁷. Ярослав Дашкевич прокоментував ситуацію досить розлого: «Московщина по суті загарбала назву Русь, яка своїм питомим змістом – етнічним, географічним, устроєвим – цілком відповідає сучасному термінові Україна... Це дало Московщині, хоча й підроблений, але все ж таки, блиск культурної, цивілізованої держави з давньою історичною традицією, з візантійсько-київською церковною метрикою»¹⁸.

Справу «збирання руських земель», яку почав ще московський князь Іван III Васильович у XV столітті, закінчила російська імператриця Катерина II у XVIII столітті, ліквідувавши спочатку Гетьманщину в 1764 році, а в 1775 – знищивши Запорізьку Січ. Таким чином вона поклала кінець останнім залишкам української державності більше ніж на століття. З того часу росія вважає Україну своєю невід'ємною частиною. До того ж, Катерина II віроломно переписала історію росії, щоб ні в кого не

pochatok-viyni-bula-zapisana-shche-21-lyutogo_1415542.html (дата звернення: 24.01.2024).

¹¹ «Не така вже й небезпечна». Нові заяви путіна про війну в Україні, URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64090463> (дата звернення: 24.01.2024).

¹² путін назвав причину війни проти України, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-putin-voynaprychyna/32192881.html> (дата звернення: 25.01.2024).

¹³ путін назвав причину війни проти України, URL: <https://nw.com.ua/politics/putin-nazvav-prychynu-vijny-proty-ukrayiny/> (дата звернення: 25.01.2024).

¹⁴ путін написав статтю про «історичну єдність росіян і українців»: головні тези, URL: <https://www.slovovidlo.ua/2021/07/12/novyna/polityka/putin-napysav-stattyu-pro-istorychnu-yednist-rosiyan-ukrayincziv-holovni-tezy> (дата звернення: 26.01.2024).

¹⁵ Чому українці та росіяни історично – не «братні народи» (інфографіка), URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/chomu-ukrayinci-ta-rosiyanu-istorychno-ne-bratni-narody-infografika> (дата звернення: 27.01.2024).

¹⁶ Повернути історичну справедливість: росія чи московія?, URL: <https://podrobnosti.ua/2468805-povernuti-storichnu-spravedlivst-rosja-chi-moskovja.html> (дата звернення: 27.01.2024).

¹⁷ Крадіжка тисячоліття: 300 років тому Петро I «позичив» у Києва для Московщини назву Русь, URL: <http://www.golos.com.ua/article/352646> (дата звернення: 27.01.2024).

¹⁸ Як Московія привласнила собі історію Київської Русі, URL: <https://armyinform.com.ua/2022/01/04/yak-moskoviya-pryvasnyla-sobi-istoriyu-kyivskoyi-rusi/> (дата звернення: 27.01.2024).

було сумнівів: Україна (Малоросія) – частина Росії (Великоросії). Академік Григорій Півторак про це писав: «Катерина II намагалася пізнати історію своєї держави на основі наданих їй писемних джерел – літописів та інших документів московської старовини. Правда історія Московії її шокувала, бо була кучою і дуже бідною. Особливо царицю вразило те, що могутня держава Русь, слава якої протягом трьох століть гриміла на весь світ і з князями якої вважали за честь породичатися королі Франції, Угорщини, Швеції... як з'ясувалося, до Московії не мала жодного стосунку»¹⁹. Ось вона й переписала історію, щоб це «виправити».

Ще один історичний факт, за який чіпляється росія, щоб довести свою правоту – це Переяславська рада 1654 року та Березневі статті, що начебто були укладені трохи пізніше. Російська пропаганда представляє цю подію як воз'єднання двох «братніх народів». Даний міф теж народився в Російській імперії, активно використовувався радянською владою. Путінська влада теж від нього не відмовилася.

1954 року з'явилася невелика брошура «Тези про 300-річчя воз'єднання України та Росії». Вона починалася словами: «300 років тому, в січні 1654 року, на Переяславській Раді могутнім волевиявленням українського народу було проголошене воз'єднання України з Росією, як видатна історична подія, є великим святом не тільки українського і російського народів, але і всіх народів Радянського Союзу»²⁰. Ці «Тези» й стали основою добре відомого нам міфу. Російський диктатор у своїй статті «Про історичну єдність росіян та українців» представив Переяславську угоду як ще один беззаперечний факт «воз'єднання двох братніх народів». Якщо російський президент так говорить, то ясна річ, що й офіційні історики РФ роблять все можливе для того щоб його слова були істиною хоча б для росіян. А українців зараз змушують повірити в це за допомогою зброї.

Добре відомі нам колабораціоністи й самопроголошені очільники тимчасово окупованих росіянами українських Донбасу й Криму теж, як папуги, повторюють слова свого господаря. Наприклад, С. Аксьонов ще до початку повномасштабної війни у своїх постах в соціальних мережах писав: «Це

¹⁹ Не Росія, а Московія! Дрогобицькі депутати пропонують повернути історичну назву країні-агресору, URL: <https://vartone.com.ua/2022/02/08/moskoviia-3/> (дата звернення: 27.01.2024).

²⁰ Переяславська рада: «воз'єднання», якого не було, URL: <https://ms.detector.media/propaganda-ta-vplivi/post/33452/2023-11-11-pereyaslavska-rada-vozziednannya-yakogo-ne-bulo/> (дата звернення: 27.01.2024).

одна з найважливіших подій вітчизняної та світової історії. 1654 року розділений народ історичної Русі висловив свою волю: бути навіки з Росією!». В січні 2023 року він був ще красномовніший: «Якщо за радянських часів дата 18 січня 1654 року (дата Переяславської ради) мала багато в чому символічне та ідеологічне значення, то сьогодні вона наповнена актуальним політичним та цивілізаційним змістом. Наш Президент назвав метою Росії об'єднання російського народу. До єдності прагнули й учасники Переяславської ради, які, до речі, називали себе росіянами, а не українцями. ... Зійшовши з шляху Переяславської ради в глухий кут Мазепи, Петлюри та Бандери, київська верхівка підписала українській державності смертний вирок»²¹.

Що вже говорити про російських журналістів, які повторюють або сказане путіним, або написане в підручниках історії СРСР. Не далеко від них пішов і колишній російський президент Дмитро Медведєв. Він опублікував у своєму телеграм-каналі пост із назвою «До питання про створення Ляхоукраїни», де погрожував полякам покаранням за «намагання переглянути підсумки Переяславської ради». Мимоволі виникає думка про психічну неадекватність вищезгаданих «людей»²².

Більшість сучасних українських істориків у своїх наукових працях та інтерв'ю трактують Переяславську угоду кардинально протилежно від того, що говорить путін та його маріонетки. Для наочності наведемо кілька прикладів.

Доктор історичних наук Ярослав Федорук в одному з інтерв'ю сказав: «Тема Переяславської ради ще довго викликати суспільно-політичний резонанс і перебуватиме на межі науки й політики. Адже політична складова цієї тематики значною мірою розвивалася, а в наш час активно підтримується, здебільшого завдяки втручанню Росії, яка шукала ідеологічне підґрунтя своїй асимілятивній політиці в Україні»²³. Про надмірну заміфологізованість і політизацію цієї теми говорив також Віктор Горобець: «Переяславська рада – це най-

²¹ Переяславська рада: «воз'єднання», якого не було, URL: <https://ms.detector.media/propaganda-ta-vplivi/post/33452/2023-11-11-pereyaslavska-rada-vozziednannya-yakogo-ne-bulo/> (дата звернення: 27.01.2024).

²² Міфологія. Історія 6. Переяславська рада: «воз'єднання», якого не було, URL: <https://tv-park.ua/mifologiya-istoriya-6-pereyaslavska-rada-vozziednannya-yakogo-ne-bulo/> (дата звернення: 27.01.2024).

²³ Переяславська рада як перша спроба Москви нав'язати «руський мир». Розмова з істориком Ярославом Федорук, URL: https://zaxid.net/pereyaslavska_rada_yak_persha_sproba_moskvi_navyazati_russkiy_mir_n1479000 (дата звернення: 28.01.2024).

більш спотворена, найбільш міфологізована сторінка нашої історії. Міфів дуже багато, міфів, які суперечать один одному. За цими міфами не видно справжньої, реальної історичної події. Сучасні історики цілком спроможні докопатися до істини, цілком спроможні дати справжню картину, яка була б наближена до історичних реалій. Інша справа, якщо історикам не будуть заважати політики. Інша справа, коли на цю історичну подію не будуть нанизуватися нові політичні міфи, жупели»²⁴.

Сьогодні не існує оригіналу Березневих статей. Чи то він не зберігся, чи то його взагалі ніколи не існувало, але факт залишається фактом.

Цю нашу тезу підтверджують слова професора Віталія Щербака: «Ні оригіналу, ні копій Березневих статей не збереглося. Вони відтворені на засадах детального дослідження тих прохань, які дійшли до нас в переказах, копіях. Звичайно, в інтернеті їх можна знайти. Але ці статті є своєрідним результатом опрацювання матеріалу, поданого з козацького боку»²⁵.

Віктор Горобець в інтерв'ю з цього приводу висловився так: «В Переяславі угоди як такої не було ні укладено, ні підписано. Був лише проголошений намір прийняти протекцію царя Московії»²⁶. Лише в березні було укладено так звані Березневі статті, оригіналу яких теж не існує. Через це нам важко напевне сказати, що саме декларував цей документ: «возз'єднання», як стверджують росіяни, чи окупацію, або автономію, про які зараз часто говорять вітчизняні науковці.

На питання про імовірний зміст цього документу В. Щербак відповів так: «Широка автономія або порядок підпорядкування, який визнається більшістю істориків як васалітет, що передбачав не тільки підданство, але й захист інтересів тих, хто просить, з боку сюзерена, без втручання у внутрішні справи»²⁷.

Орест Субтельний у своїй книзі «Україна. Історія» репрезентує схожу думку: «1654 року жодного «возз'єднання» України з Росією не було. Таке при-

думали 1954-го і надрукували у тезах. Була лише угода, в якій декларувалося не «возз'єднання», а лише покровительство Московії над Україною, як і хотів Богдан Хмельницький»²⁸. У цій же праці він зробив цікавий висновок: «Цим самим Московія зробила гігантський крок уперед на шляху перетворення на велику державу, а доля України стала в усьому доброму й лихому невід'ємно пов'язаною з долею Росії»²⁹.

Віктор Горобець підсумував свою репліку про вигоди Московії від Переяславської угоди такими словами: «Ідея збирання земель Московією реалізовувалася через цю угоду»³⁰.

Віктор Брехуненко трактує цей договір, як тимчасовий військово-політичний союз. На підтвердження своїх слів наводить кілька аргументів: «Богдан Хмельницький приховував від козаків, старшини зміст цієї угоди – це перше. І другий момент – в рамках тодішніх уявлень про ратифікацію міжнародних угод в Україні ця угода, ці московські Березневі статті не були ратифіковані в Україні. І це, як ніщо інше, свідчить про тактичний характер військово-політичного союзу української козацької держави із Московією. І ще один момент, що сама рада, на якій було проголошено намір України піти під протекцію Москви, відбулася не в столичному Чигирині, не в Києві – сакральному центрі Русі, а в заштатному містечку Переяславі, неподалік тодішнього московського кордону. Люди того часу надзвичайно велику увагу надавали різним символам. І це символізувало тимчасовість, тактичний характер цих домовленостей»³¹.

Навіть якби ця угода була ратифікована козацькою стороною, то все одно в тогочасних умовах про чинність угод вона була б автоматично денонсована через те, що Московія порушила її умови в 1656 році, уклавши Віленський мир з Річчю Посполитою³².

З усього вищезазначеного про Переяславську угоду та Березневі статті, можемо зробити висно-

²⁴ «Розмова на часі». Переяславська угода 1654 року., URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/912241.html> (дата звернення: 28.01.2024).

²⁵ 365 років Переяславської ради: підкорення, але жодним чином не возз'єднання – Сюндюков, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-realii/29706336.html> (дата звернення: 28.01.2024).

²⁶ «Розмова на часі». Переяславська угода 1654 року., URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/912241.html> (дата звернення: 28.01.2024).

²⁷ 365 років Переяславської ради: підкорення, але жодним чином не возз'єднання – Сюндюков, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-realii/29706336.html> (дата звернення: 28.01.2024).

²⁸ Субтельний О. М. Україна. Історія. 2-е видання. Київ. Либідь. 1992. 514 с.

²⁹ Переяславська угода «возз'єднання» України з Московією не передбачала, URL: <https://wz.lviv.ua/far-and-near/372325-pereiaslavska-uhoda-vozziednannia-ukrainy-z-moskvoiu-neredbachala> (дата звернення: 28.01.2024).

³⁰ «Розмова на часі». Переяславська угода 1654 року., URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/912241.html> (дата звернення: 29.01.2024).

³¹ «Розмова на часі». Переяславська угода 1654 року., URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/912241.html> (дата звернення: 29.01.2024).

³² Віктор Горобець «Волимо царя східного...» Український Гетьманат та російська династія до і після Переяслава. Київ. Часопис «Критика». 2007. С. 81.

вок, що більшість сучасних українських істориків трактують їх як договір про протекторат, васалітет чи тимчасовий військово-політичний союз. Звертають увагу на той факт, що оригіналу угоди не збереглося, а можливо її й взагалі не існувало. Те що ми бачимо як Березневі статті – це російська фальсифікація, яку росія видає за оригінал.

Не менш важливими за російські історичні фальсифікації в темі причин нинішньої війни є геополітичні інтереси росії. По-перше, очевидно, вона прагне залишити за собою статус наддержави, бути світовим лідером. Статус найбільшої країни світу за територіальними мірками її не влаштовує, потрібне лідерство в економічній та військовій сферах і взагалі в усьому. Також путін прагне нівелювати вплив США, а також НАТО.

Першим кроком в реалізації свого плану світового панування росія визначила знищення України як держави й українців як нації будь-якою ціною – це може бути створення лояльного до росії протекторату, і розчленування української території на окремі частини, й її включення до складу рф.

Колишній Міністр молоді та спорту України в своїй статті «Велика геополітична шахівниця: як не програти Україні у Четвертій світовій війні» написав, що сьогодні росія так і не досягла успіху в реалізації своїх геополітичних планів, а навпаки зазнала краху: «Україна після восьмирічної АТО, окупації Криму, російської агресії, різанини у Бучі, сотні і тисячі загиблих мирних жителів та військовослужбовців із нейтральної до росії країни абсолютно природно перетворилися на відверто ворожу державу; роль росії як наддержави істотно зменшується, завдяки санкціям росія опинилися в політичній та економічній ізоляції; НАТО не послабилося, а навпаки зміцнило свої позиції, з початком російської агресії блок набув нового сенсу свого існування. Сьогодні союз розширюється за рахунок нових членів, до НАТО бажують приєднатися Фінляндія та Швеція. Причина такого рішення – російська агресія проти України. Кордон росії з НАТО збільшиться на декілька тисяч кілометрів»³³.

У підсумку бачимо, що росія понад усе прагне залишити Україну в зоні свого впливу. Вона не може допустити української євроінтеграції, а особливо вступу в НАТО. На нашу думку, це одна з вагомих геополітичних причин російсько-української війни.

Серед комплексу аспектів цієї причини ми виділили кілька найважливіших, на наш погляд:

1. *Стратегічне положення України*: Україна розташована на перехресті важливих геополітичних маршрутів і має стратегічне значення для Росії. Крім того, Крим є важливим стратегічним регіоном через своє положення на Чорному морі.

2. *Боротьба за вплив в регіоні*: росія прагне зберігати свій вплив у Східній Європі та утримувати країни колишнього радянського блоку у своїй сфері впливу. Коли Україна висловлює намір приєднатися до західних структур, таких як Європейський союз та НАТО, це спричиняє напружені стосунки з росією.

3. *Енергетична залежність*: Україна є транзитною країною для російського природного газу, який направляється до Європи. Росія використовує цю енергетичну залежність для збільшення свого тиску на Україну та інші країни.

4. *Населення та ідентичність*: конфлікт також має етнічні та культурні аспекти. Україна бореться за свою незалежність та прагне розвивати свою національну ідентичність, що суперечить прагненням Росії утримати вплив на українське населення.

5. *Безпекові обґрунтування*: росія оспорує деякі рішення Європейського Союзу та НАТО, особливо щодо їх розширення на схід. Конфлікт з Україною для Росії може бути спробою запобігти подальшому розширенню західних структур у регіоні.

Для досягнення своєї цілі знищити Україну та українців росія паралельно з війною звичайною веде війну інформаційну. Як ми бачимо, на сьогоднішній день для перемоги у війні недостатньо мати величезне військо, сучасне озброєння та невичерпний фінансовий ресурс. Спочатку треба виграти битву за серця та розум громадян, як своєї країни, так і держави-супротивника. Переконати світову спільноту в своїй правоті теж було б дуже добре. Все це росія робила ще до 2014 року й продовжує робити зараз. Сучасні фахівці наголошують на тому, що з часу проголошення незалежності України росія веде систематичну інформаційну пропаганду³⁴. Перед тим як перейти до конкретних прикладів, визначимо основну ціль та етапи інформаційної війни.

Основною ціллю інформаційної війни є досягнення та отримання інформаційної переваги однією зі сторін над іншою шляхом надання специфіч-

³³ Велика геополітична шахівниця: як не програти Україні у Четвертій світовій війні, URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/835672.html> (дата звернення: 30.01.2024).

³⁴ Горбань Ю. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. 2015. Вип. 1. С. 136–141.

ного інформаційного впливу на державну систему прийняття рішень³⁵.

Фахівці зауважують, що існує чотири етапи інформаційної війни:

- на першому етапі відбувається збільшення матеріалів та інших форм інформаційної активності з метою привернення уваги до проблемної ситуації;

- на другому етапі інформаційного протистояння чиниться пошук аудиторії, її завоювання та поступова консолідація споживачів інформаційного продукту довкола основного протиріччя;

- на третьому етапі проходить масова інформаційна обробка аудиторії, насичення інформаційного простору матеріалами та відомостями, які призводять до залучення широкої аудиторії на той чи інший бік;

- четвертим етапом є реакція аудиторії, що впливає на забезпечення панування в інформаційному просторі конкретної сторони інформаційного протистояння³⁶.

Як ми вже зазначали вище, інформаційна агресія росії проти України почалася ще у 1991 році. Хоча насправді своїм корінням вона сягає як мінімум XVIII століття (часів правління Катерини II). Якщо уважно подивимося, то побачимо її елементи набагато раніше – ще у XV ст. (ідея збирання руських земель). З того часу методи й наративи росії мало змінилися.

Ця російська інформаційна спецоперація відчутно посилилася в часи президентства сумнозвісного В. Януковича. Ще під час анексії Криму фахівці Національного інституту стратегічних досліджень зауважували: «військова операція російської федерації супроводжувалася діями інформаційно-психологічної кампанії, направленої з однієї сторони на російську аудиторію, а з іншої – на українську та почасти західну»³⁷.

24 лютого 2022 року разом з повномасштабним вторгненням росія з новою силою активізувала й інформаційну війну. Безліч фейкових новин були запущені із провідних російських телеканалів заради виправдання агресії. Чи не найголовнішим з них є історія про так званих «неонацистів» (чи «нацистів») в Україні, яка й

досі популярна в російських пропагандистських колах³⁸: «Такий наратив є своєрідною спробою позбавити Україну важливості та суб'єктності на міжнародній площині. Крім цього, російська пропаганда наголошує на тому, що вся «проблема» у конкретних «нацистах» та «бандерівцях», які начебто займаються гнобленням російськомовного народу України»³⁹. Крім цього, є спроби дискредитувати українське військо та політичне керівництво і висвітлити їх як «зрадників»⁴⁰. Яскравим прикладом слугує фейк про президента-втікача В. Зеленського⁴¹. І це далеко не єдина російська пропагандистська вигадка, що направлена на дискредитацію чинного українського президента та його команди. Для прикладу можемо згадати «золотий потяг Зеленського», яких у нього начебто більше десятка⁴², чи фейкова «розмова» Володимира Зеленського з дружиною Оленою Зеленською, у якій той нібито критикує західних союзників⁴³. Також поширеними є розповіді про те, що ЗСУ обстрілює українські міста й вбиває цивільне населення, російські війська натомість стріляють лише по військовій інфраструктурі України.

Водночас, вторгнення в Україну російських військ висвітлюється як необхідність, бо «якби не путін, то б в Україну прийшли сили НАТО»⁴⁴

В росії систематично висвітлюється ненависть українців до росіян і українськомовних громадян до російськомовних. Зокрема, доволі поширеною

³⁸ Калініченко Б. Визначальні напрями формування стратегії протистояння інформаційній війні. Держава і право. Серія: Політичні науки. 2019. Вип. 83. С. 61–73.

³⁹ Меренюк С., Меренюк Х. Україно-російська гібридна війна. Україна в умовах трансформації міжнародної системи. Львів, 2019. С. 47–51.

⁴⁰ Фещенко І. Інформаційна війна як органічна складова сучасного збройно-політичного конфлікту. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2021. Вип. 13 (1). С. 96–103.

⁴¹ РФ вчергове розганяє фейк про втечу Зеленського і хоче повернути Януковича до влади, URL: <https://www.volynnews.com/news/all/rf-vcherhove-rozhaniaye-feyk-pro-vtechu-zelenskoho-i-khoche-povernuty/> (дата звернення: 01.02.2024).

⁴² Зеленський приїхав до Польщі «своїм золотим потягом», URL: <https://disinfo.detector.media/post/zelenskiy-priykhavdo-polshchi-svoim-zolotym-potiahom> (дата звернення: 01.02.2024).

⁴³ «Зеленська» з акцентом Азарова. Росіяни запустили безглуздий фейк про «розмову» президента України з першою леді, URL: <https://nv.ua/ukr/lifestyle/rosiya-pidrobilagolosi-zelenskogo-i-zelenskoji-na-feykovomu-zapisi-rozmovi-video-50375954.html> (дата звернення: 03.02.2024).

⁴⁴ Парфенюк І. Інструментарій інформаційних війн: традиційні та новітні засоби. Вісник Книжкової палати. 2019. № 1. С. 7–10.

³⁵ Bhan R. Information War: (Dis)information will Decide Future Wars. New York: Educreation Publishing, 2017. 200 p.

³⁶ Яфонкін А., Шевчук В. Інформаційна війна проти держави та інформаційна безпека України. Форум права. 2017. № 5. С. 466–472.

³⁷ Чмир Я. Інформаційна війна як ключова загроза демократичному державотворенню України. Державноуправлінські студії. 2019. № 10. С. 1–11.

була легенда про «розп'ятого хлопчика нацистами України»⁴⁵ та інші.

Сьогодні спостерігається посилення російської інформаційної війни в напрямку світової спільноти для того, щоб одночасно дискредитувати Україну в очах союзників та навпаки – союзників в очах українців. Ми все частіше бачимо в міжнародних ЗМІ публікацій про шкідливість антиросійських санкцій для країн, які їх запровадили, про покладання вини за розв'язування агресії проти України на США та звинувачення їх у здійсненні тиску на Європу, яка не хоче воювати, про локальний характер українсько-російського «конфлікту», який не матиме серйозного впливу на глобальні процеси та інші⁴⁶.

Наприклад, китайські ЗМІ формують враження, що агресія росії проти України є, насправді, війною США і Заходу проти росії руками України, якій Вашингтон постачає зброю і спонукає до опору замість «мирних» переговорів. Впливові індійські експерти просувають ідею, що єднання демократичного світу навколо спільних цінностей, які відстоює Україна – є фантазією, наголошуючи на локальному значенні війни Росії проти України. Навіть в Японії час від часу чути про те, що антиросійські санкції наносять шкоду японській економіці⁴⁷. Аналіз міжнародного інформаційного поля свідчить про значну кількість російських за походженням і проплачених рф журналістів і авторів⁴⁸. Тож не дивно, що в міжнародному інформаційному просторі з'являються новини проросійського характеру.

Висновки. Дана тема – недостатньо досліджена через активне впровадження та розроблення нових форм та методів розгортання війни в Україні, в тому числі й інформаційної.

Російська влада всіма силами намагається узаконити свою війну проти України, виправдати її й виставити себе в очах світової спільноти героєм

⁴⁵ Розп'ятий хлопчик, два раби, бойові дядьколюби – як Росія створює фейки // 10 запитань воєнкору, URL: https://youtu.be/GXb22JQDujQ?si=blHm_3NBpMAtPd_p (дата звернення: 03.02.2024).

⁴⁶ Інформаційне міждержавне протиборство на пострадянському просторі (1991–2022 рр.): підручник / Я. М. Жарков, О. Л. Гапеева, І. А. Храбан, Р. Д. Степанишин, О. Г. Дубовський, О. В. Алфьоров; за заг.ред. бригадного генерала А. М. Шевченка – К.: ВІКНУ, 2023. – 491 с.

⁴⁷ Як Китай допомагає Путіну вести війну в Україні. Розповідає експерт, URL: <https://suspilne.media/352396-ak-kitaj-dopoma-gae-putinu-vesti-vijnu-v-ukraini-rozpovida-ekspert/> (дата звернення: 05.02.2024).

⁴⁸ Інформаційна складова війни: як Росія намагається послабити підтримку Заходу, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/informatsiyna-viyna-rosiyskyy-vplyv/31811302.html> (дата звернення: 05.02.2024).

та захисником, а Україну дискредитувати, доводячи, що українці – нацисти, ЗСУ самі обстрілюють українські міста й безжально вбивають цивільне населення, чинна влада в Україні – незаконна й злочинна.

Щоб досягти поставленої мети, росія безсоромно переписує й перебріхує окремі факти української історії. Особливо це стосується періоду України-Русі, доби козацтва й часів радянської окупації українських земель. За путінською версією історії ми з росіянами – один народ, Україна – молодший брат росії, Б. Хмельницький у 1654 році віддав Україну під високе покровительство Московії, таким чином навіки об'єднавши два «братніх народи». До того ж Україну створив Ленін, а Хрущов незаконно передав Україні Крим в 1954 році. Навіть назву для росії в 1721 році вкрав Петро I, заодно самовільно зробив свою державу спадкоємицею Русі. За Катерини II наприкінці XVIII століття переписали історію, зробивши українців малоросами й рабами, а колишню козацьку старшину – російськими дворянами.

Ця історична афера – частина більш широкої інформаційної війни росії проти України, в якій вона активно використовує ЗМІ з тією ж самою ціллю – зробити Україну ворогом та гнобителем «російського світу». Друга задача, яку таким чином вирішує путінський режим – це налаштувати Україну проти США, Західної Європи та НАТО в цілому, й навпаки, отже, послабити міжнародну підтримку України, знесилити українське військо, зламати збройний опір й у підсумку знищити Україну. Та на щастя, у порівнянні з 2014 роком Україна значно краще була готова до цієї інформаційної війни. Тож путінська пропаганда не спрацювала так як на це сподівався російський диктатор.

Звідси впливає ще один важливий аспект – геополітичні інтереси росії: вона має стратегічний інтерес у збереженні впливу в Центрально-Східному регіоні Європи та утриманні України в своїй сфері впливу; прагнення України до євроатлантичної інтеграції (наприклад, членство в Європейському Союзі та НАТО) є неприйнятним для неї. Росія прагне бути абсолютним світовим лідером, а для цього їй треба послабити США, і для цього вона використовує війну в Україні. НАТО й Євросоюз для путінського режиму теж – небезпечні вороги, яких треба тримати подалі від своїх кордонів. Але натомість путінський режим досяг кардинально протилежного результату: росія стала світовим ізгоєм, стосунки

з яким мають лише його вірні васали (Білорусія), такі самі ізгої (Іран та Північна Корея) й Китай, для якого росія, очевидно, є об'єктом його геополітики.

Можна прослідкувати й деякі внутрішньополітичні мотиви путіна:

- війна може служити інструментом консолідації влади внутрішньо-політично;

- війна може відволікти увагу від внутрішніх проблем та економічних труднощів.

Ми впевнені, що глибоке та всебічне вивчення цієї теми дасть змогу зрозуміти основні механізми, суть та роль путінської пропаганди в російсько-українській війні. Результати подальших досліджень дадуть змогу розробити ефективну стратегію боротьби з нею самою та її наслідками.

References:

- 365 років Pereiaslavskoi rady: pidkorennia, ale zhodnym chynom ne vozziednannia – Siundiukov, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-reali/29706336.html> (data zvernennia: 28.01.2024).
- Bhan R. Information War: (Dis)information will Decide Future Wars. New York: Educreation Publishing, 2017. 200 r.
- Feshchenko I. Informatsiina viina yak orhanichna skladova suchasnoho zbrojno-politychnoho konfliktu. Filosofii ta politolohiia v konteksti suchasnoi kultury. 2021. Vyp. 13 (1). S. 96–103.
- Informatsiina skladova viiny: yak Rosiia namahaietsia poslabyty pidtrymku Zakhodu, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/informatsiyna-viyna-rosiysky-vplyv/31811302.html> (data zvernennia: 05.02.2024).
- Informatsiine mizhderzhavne protyborstvo na postradianskomu prostori (1991–2022 rr.): pidruchnyk / Ya. M. Zharkov, O. L. Hapeieva, I. A. Khraban, R. D. Stepanyshyn, O. H. Dubovskyi, O. V. Alforov; za zah.red. bryhadnoho henerala A. M. Shevchenka – K.: VIKNU, 2023. – 491 s.
- Kalinichenko B. Vyznachalni napriamy formuvannia stratehii protystoiannia informatsiinii viini. Derzhava i pravo. Seriia : Politychni nauky. 2019. Vyp. 83. S. 61–73.
- Kradizhka tysiacholittia: 300 rokiv tomu Petro I «pozychyv» u Kyieva dlia Moskovshchyny nazvu Rus, URL: <http://www.golos.com.ua/article/352646> (data zvernennia: 27.01.2024).
- Mereniuk S., Mereniuk Kh. Ukraino-rosiiska hibrydna viina. Ukraina v umovakh transformatsii mizhnarodnoi systemy. Lviv, 2019. S. 47–51.
- Parfeniuk I. Instrumentarii informatsiinykh viin: tradytsiini ta novitni zasoby. Visnyk Knyzhkovoii palaty.
- Pereiaslavska rada yak persha sprobа Moskvу naviazaty «ruskyi myr». Rozmova z istorykom Yaroslavom Fedorukom, URL: https://zaxid.net/pereiaslavska_rada_yak_persha_sprobа_moskvi_navyazati_ruskyi_mir_n1479000 (data zvernennia: 28.01.2024).
- Pereiaslavska uhoda «vozziednannia» Ukrainy z Moskvou ne peredbachala, URL: <https://wz.lviv.ua/far-and-near/372325-pereiaslavska-uhoda-vozziednannia-ukrainy-z-moskvoiu-ne-peredbachala> (data zvernennia: 28.01.2024).
- Povernuty istorychnu spravedyvist: rosiia chy moskoviia?, URL: <https://podrobnosti.ua/2468805-povernuti-storichnu-spravedyvist-rosja-chi-moskovja.html> (data zvernennia: 27.01.2024).
- Putin napysav stattiю pro «istorychnu yednist rosiian i ukraintiv»: holovni tezy, URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/07/12/novyna/polityka/putin-napysav-stattiю-pro-istorychnu-yednist-rosiyan-ukrayinciv-holovni-tezy> (data zvernennia: 26.01.2024).
- Putin nazvav prychnu viiny proty Ukrainy, URL: <https://nw.com.ua/politics/putin-nazvav-prychynu-vijny-proty-ukrayiny/> (data zvernennia: 25.01.2024).
- Putin nazvav prychnu viiny proty Ukrainy, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-putin-voyna-prychyna/32192881.html> (data zvernennia: 25.01.2024).
- RF vcherhove rozghaniaie feik pro vtechu Zelenskoho i khoche povernuty Yanukovycha do vlady, URL: <https://www.volynnews.com/news/all/rf-vcherhove-rozhaniaye-feyk-pro-vtechu-zelenskoho-i-khoche-povernuty-/> (data zvernennia: 01.02.2024).
- Rozipiatyi khlopchyk, dva raby, boiovi diadkolyuby - yak Rosiia stvoriuie feiky // 10 zapytan voienkoru, URL: https://youtu.be/GXb22JQDujQ?si=blHm_3HBpMAtpd_p (data zvernennia: 03.02.2024).
- Subtelnyi O. M. Ukraina. Istorii. 2-e vydannia. Kyiv. Lybid. 1992. 514 s.
- Viina pochalasia 9 rokiv tomu. Pryhaduiemo, yak tse vidbuvalosia, URL: <https://vsim.ua/Retro/viyna-pochalasya-8-rokiv-tomu-prigaduemo-yak-tse-vidbuvalosia-11533549.html> (data zvernennia: 21.01.2024).
- Yafonkin A., Shevchuk V. Informatsiina viina proty derzhavy ta informatsiina bezpeka Ukrainy. Forum prava. 2017. № 5. S. 466–472.
- Yak Moskovii pryvlasnyla sobi istoriiu Kyivskoi Rusi, URL: <https://armyinform.com.ua/2022/01/04/yak-moskoviya-pryvlasnyla-sobi-istoriyu-kyivskoyi-rusi/> (data zvernennia: 27.01.2024).
- Yakovets O. Ye. Prychny henotsydu krymskykh tatar 1944 roku: ofitsiina versiia ta prykhovani motyvy // Vidkryta nauka Ukrainy: viziinyi diskurs v umovakh voiennoho stanu: materialy II Mizhnarodnoi mizhdystyplinarnoi naukovo-

praktychnoi konferentsii (27–29 veresnia 2023 r.) / Ukladachi: O. P. Adamcho, T. I. Hriadil. Uzhhorod: DVNZ «UzhNU», 2023. S. 225–226.

Zelenskyi prykhav do Polshchi «svoim zolotym potiahom», URL: <https://disinfo.detector.media/post/zelenskyi-prykhav-do-polshchi-svoim-zolotym-potiahom> (data zvernennia: 01.02.2024).

«Ne taka vzhe y nebezpechna». Novi zaiavy Putina pro viinu v Ukraini, URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64090463> (data zvernennia: 24.01.2024).

«Rozмова na chasi». Pereiaslavska uhoda 1654 roku., URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/912241.html> (data zvernennia: 28.01.2024).

2019. № 1. S. 7–10.

Batalov, O. A. 2022. Povnomasshtabna rosiisko-ukrainska viina u konteksti svitsystemnoho analizu. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina, seriia «Pytannia politolohii» 42: 21–26. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2022-42-03>.

Chmyr Ya. Informatsiina viina yak kliuchova zahroza demokratychnomu derzhavotvorenniu Ukrainy. Derzhavnouprav-
linski studii. 2019. № 10. S. 1–11.

Chomu ukraintsi ta rosiiany istorychno – ne «bratni narody» (infohrafika), URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viina-istorychnyy-kontekst/chomu-ukrayinci-ta-rosiyany-istorychno-ne-bratni-narody-infografika> (data zvernennia: 27.01.2024).

Heroi nashoi zemli – K.: Burda-Ukraina, 2023. – 188 s.

Horban Yu. Informatsiina viina proty Ukrainy ta zasoby yii vedennia. Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy. 2015. Vyp. 1. S. 136–141.

Hromenko S. V. Nash Krym: nerosiiski istorii ukrainskoho pivostrova: zbirnyk statei. Kyiv. K.I.S. 2016. 315 s.

Mifolohiia. Istoriiia 6. Pereiaslavska rada: «vozziednannia», yakoho ne bulo, URL: <https://tv-park.ua/mifologiya-istoriya-6-pereiaslavska-rada-vozziednannya-yakogo-ne-bulo/> (data zvernennia: 27.01.2024).

Ne Rosiia, a Moskoviia! Drohobytski deputaty proponuiut povernuty istorychnu nazvu kraini-ahresoru, URL: <https://vartonews.com.ua/2022/02/08/moskoviia-3/> (data zvernennia: 27.01.2024).

Pereiaslavska rada: «vozziednannia», yakoho ne bulo, URL: <https://ms.detector.media/propaganda-ta-vplivi-post/33452/2023-11-11-pereiaslavska-rada-vozziednannya-yakogo-ne-bulo/> (data zvernennia: 27.01.2024).

Promova Putina pro oholoshennia viiny bula zapysana shche 21 liutoho, URL: <https://www.slovovidlo.ua/2022/02/24/novyna/polityka/promova-putina-pro-oholoshennya-vijny-bula-zapysana-shche-21-lyutoho> (data zvernennia: 24.01.2024).

Promova Putina pro pochatok viiny bula zapysana shche 21 liutoho, URL: https://vgolos.ua/news/promova-putina-pro-pochatok-viiny-bula-zapysana-shche-21-lyutogo_1415542.html (data zvernennia: 24.01.2024).

Putin u terminovomu zvernenni do rosiian oholosyv pro provedennia spetsialnoi viiskovoi operatsii na Donbasi, URL: <https://novynarnia.com/2022/02/24/putin-u-terminovomu-zvernenni-do-rosiyan-ogolosyv-pro-provedennya-speczialnoi-vijskovoi-operatsiyi-na-donbasi/> (data zvernennia: 23.01.2024).

Putin – zvernennia prezidenta Rosiiskoi Federatsii (24.02.2022), URL: <https://youtu.be/taYTXHsUU5w?si=yIIKDurJLYeWpgTg> (data zvernennia: 24.01.2024).

Velyka heopolitychna shakhivnytsia: yak ne prohraty Ukraini u Chetvertii svitovii viini, URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/835672.html> (data zvernennia: 30.01.2024).

Viktor Horobets «Volymo tsaria skhidnoho...» Ukrainskyi Hetmanat ta rosiiska dynastiia do i pislia Pereiaslava. Kyiv. Chasopys «Krytyka». 2007. S. 81.

Yak Kytai dopomahaie Putinu vesty viinu v Ukraini. Rozpovidaie ekspert, URL: <https://suspilne.media/352396-akitaj-dopomagaie-putinu-vesti-vijnu-v-ukraini-rozpovidaie-ekspert/> (data zvernennia: 05.02.2024).

Yak rosiiska propahanda instrumentalizuie istoriiu Ukrainy u vlasnykh tsiliakh, URL: <https://disinfo.detector.media/post/yak-rosiiska-propahanda-instrumentalizuie-istoriiu-ukrainy-u-vlasnykh-tsiliakh> (data zvernennia: 20.01.2024).

«Rozмова na chasi». Pereiaslavska uhoda 1654 roku., URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/912241.html> (data zvernennia: 28.01.2024).

«Zelenska» z aktsentom Azarova. Rosiiany zapustyly bezgluzdyi feik pro «rozmovu» prezidenta Ukrainy z pershoiu ledi, URL: <https://nv.ua/ukr/lifestyle/rosiya-pidrobila-golosi-zelenskogo-i-zelenskoji-na-feykovomu-zapisi-rozmovi-video-50375954.html> (data zvernennia: 03.02.2024).